

PRILOG DJELIMA MLETAČKOG KIPARA NIKOLE DENTA

Duško Kečkemet

Posljednjih godina učestale su krađe i uništavanje umjetničkih spomenika u Dalmaciji, ne samo pokretnih, već i nepokretnih. Krađi i uništavanju izložene su najviše crkve i crkvice koje nisu više u funkciji, pa nemaju stalnoga nadzora. Čak i spomenici u neposrednoj blizini grada, kao što su oni marjanskih i podmarjanskih crkvice posljednjih su godina pljačkani i uništavani.

Nedavno je tako odlomljena i odnesena glava i oštećena desna ruka kipa sv. Stjepana uzidanog u pročelju crkve nekadašnjega groblja Sustjepana u Splitu, premda je on smješten dosta visoko, nad ulaznim vratima.

Kip sv. Stjepana i natpis pod njim objavljen je više puta, od Farlatija, do Karamana, Ostojića i Marasovića-Vrsalovića, ali bez pokušaja da se pronađe njegov autor.¹⁾

Kameni kip prikazuje sv. Stjepana Prvomučenika, s kadio-
nicom u desnoj, a knjigom u lijevoj ruci. Kip je gotovo u punoj
plastici, tek se stražnjim dijelom oslanja o ploču koja je uzidana
u pročeljni zid crkve. Visok je 79, a sa bazom 92 cm. Kip sa
svojim postoljem leži na široj kamenoj ploči s natpisom u dva reda:

HOC OPU(S) FUIT. FACTU(M). T(EM)P(O)R(E). D(OMI)NI.
STEFANI. DEL. GR(ATI)A. EP(ISCOP)I. DALMA(TIENSIS).
A(NNO). D(OMINI). MCCC. LV. DIE. P(RIMA). A(U)GUSTI.

Radi se, dakle, o djelu koje je izrađeno 1355. godine u vrijeme dalmatinskoga (duvanjskoga) biskupa Stjepana, koji je zacijelo darovatelj kipa benediktinskom samostanu »Sv. Stipana pod boro-

¹⁾ *D. Farlati*, *Illyricum Sacrum*, T. IV, str. 173; P. Kaer, *Dviije opatije Sv. Petra Gumajskoga i Sv. Stjepana de Pinis u staroj splitskoj nadbiskupiji za vrijeme hrvatske dinastije*, *Bulletino di arch. e storia Dalmata*, XIII, Split 1890, prilog; *Lj. Karaman*, *O starom benediktinskom samostanu sv. Stjepana pod borovima u Splitu, Novo doba*, Split, 21. IV 1935, str. 11; I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, Sv. I, Split 1963, str. 363—364; *T. Marasović — D. Vrsalović*, *Srednjovjekovna opatija na Sustjepanu u Splitu*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*. LXV—LXVII, Split 1971, str. 184.

vima« u kojemu je i sam neko vrijeme bio redovnik, jer se u ispravama spominje kao *frater*.²⁾

Duvanjska je biskupija obnovljena u XIV stoljeću, pa su duvanjski biskupi, kao i oni makarski, neko vrijeme prije toga živjeli izvan svoje dijeceze. Vjerojatno je tada i biskup Stjepan boravio u splitskom samostanu, kojemu se, odlaskom u svoju biskupiju, odužio narudžbom navedene skulpture.³⁾

Kip sv. Stjepana rad je dobrog, ali ne prvorazrednog kipara. Stilski pripada ranoj gotici u Dalmaciji, u čemu svjedoči potpuni nedostatak ikakva ukrasa, tipičnog za sve skulpture kasnogotičkoga razdoblja u nas, a također i ranogotički oblik slova koja su stilski vrlo bliska onima našim iz XIII stoljeća, poput natpisa na Radovanovu portalu u Trogiru, na primjer. Zapisana godina 1355. potvrđuje te stilske oznake. To je doba prije Boninova i Jurjeva unošenja sjevernotalijanske, odnosno mletačke »cvjetne gotike« u naše primorske krajeve.

Tražeci autora toga djela, vjerojatnije je da je stranac, nego domaći majstor, jer su u XIV stoljeću domaće kiparske radionice u Dalmaciji, barem koliko je do sada istraženo, bile rijetke i tek u XV stoljeću postaju brojne. Kipari se stoga pozivaju iz prekomorskih strana, najčešće iz Venecije. Stranci su u XIV stoljeću kipari Mlečani Nikola Dente, De Sanctis i Ivan Corvo, a Francuz je Ivan Antunov iz Vienne. Jedini istaknutiji domaći kipar XIV stoljeća, Miha Brajkov, kleše klaustar dubrovačkih franjevacu još u stilski veoma zakašnjelom romaničkom stilu. Naši će se kipari odgojiti tek na gradilištima korčulanske i šibenske katedrale, u radionicama Bonina da Milana i naročito Jurja Dalmatinca, ali u XV stoljeću.

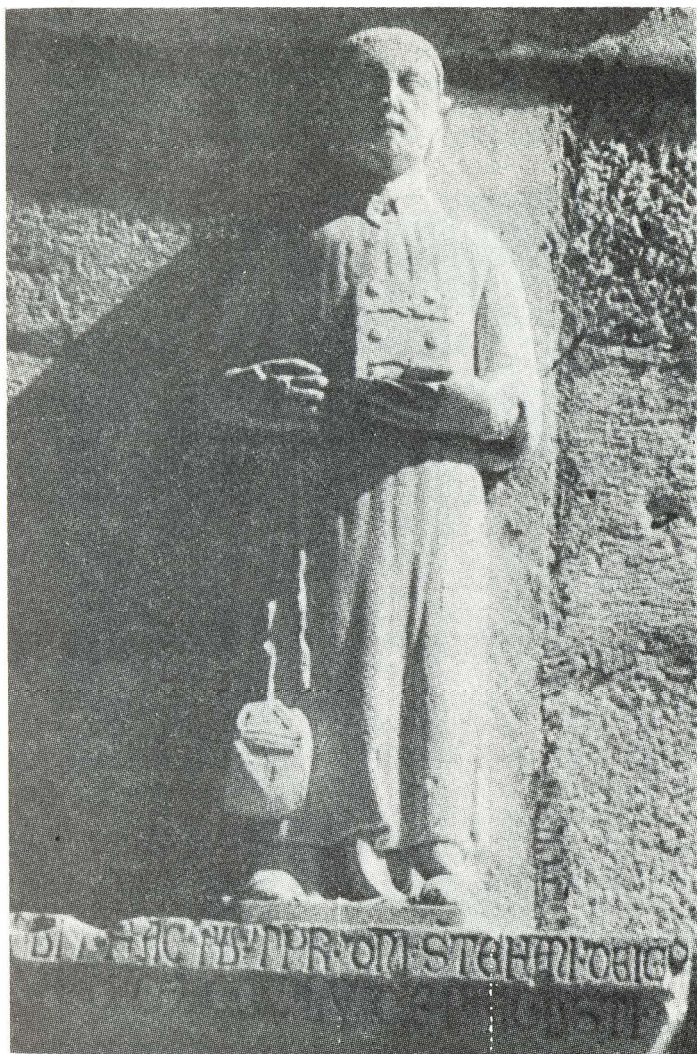
Valja se sjetiti da su dalmatinski gradovi i prije 1420. bili neko vrijeme pod mletačkom vlašću, što je moglo biti poticaj dolasku mletačkih majstora u Dalmaciju. Split je prvi put bio pod Mlecima od 1327—1347. godine, kad ih se je ustankom oslobodio.

Uspoređivanje sustjepanske skulpture s ostalima sredine i druge polovine XIV stoljeća, dovodi nas do djela mletačkoga kipara Nikole Denta, zvanog Cerva, i do najpouzdanijeg njegova potpisano djela, reljefa Bogorodice s djetetom, bl. Augustina Kažotića, sv. Magdalene i darovateljke redovnice Bitkule u luneti portala dominikanske crkve u Trogiru. Ta je crkva zidana, prema Lučićevim i Andreisovim podacima, u vrijeme trogirskoga biskupa Nikole Kažotića od 1362—1372.⁴⁾

²⁾ I. Ostojić, nav. dj., str. 363.

³⁾ Lj. Karaman, nav. dj., str. 11.

⁴⁾ M. Vasić, Arhitektura i skulptura u Dalmaciji od početka IX do početka XV veka. Crkve. Beograd 1922, str. 213—214.

14. Nikola Dente, Kip sv. Stjepana na Sustipanu u Splitu

Vremenski je, dakle, splitska skulptura sv. Stjepana iz 1355. godine bliska trogirskoj luneti.

C. Fisković k tome otkriva u arhivskim ispravama klesara Nikolu koji se spominje u Splitu 1377. godine i pretpostavlja da se radi o mletačkom kiparu Nikoli Dentu. On mu pripisuje još jedno splitsko djelo, Bogorodicu s djetetom na prijestolju, danas u crkvi Gospe od Poišana, a u Trogiru i dio gotičke bifore s dva anđela

koji drže štiti i lavljom glavom nad njim, danas uzidan u ogradu dvorišta opatske kuće.⁵⁾

Spominjući u jednoj bilješci sustjepanski kip, C. Fisković nalazi u njemu dodira s mletačkim kiparstvom XIV stoljeća.⁶⁾

Usporedimo li splitski lik sv. Stjepana s trogirskim likom bl. Augustina, naći ćemo mnoge elemente koji govore u prilog njihova zajedničkog autora. I u jednom i u drugom djelu kipar ističe čiste volumene tijela. Prvotni izgled građevne cjeline sa sv. Stjepanom nije nam poznat, jer su od starog benediktinskog samostana i njegove crkve ostali tek temelji i nekoliko figurativnih ulomaka, ali se po svoj prilici kip nalazio u luneti crkvenog portala. Tehnika klesanja lika u tri četvrtine volumena, spojenog s kamenom pločom ista je u oba slučaja.

Mletački kipar Nikola Dente ima na sva tri lika u trogirskoj luneti tako osebujne fizionomije, da mu se baš prema tim naivnim okruglim licima, s velikim čelima i očima, a malenim ustima, mogla pripisati splitska Bogorodica u Poišanu, a i sv. Stjepan u Sustipanu.

Naročito je izrazita sličnost lica bl. Augustina i sv. Stjepana. Ima mnogo sličnosti i u naborima košulje i nogama što proviruju pod njom. Posebno upozoravam na desnu ruku sv. Stjepana i lijevu ruku trogirске Bogorodice. Obe ruke su nevješto modelirane. Palac je velik i debeo, veoma odijeljen od ostalih prstiju, koji su pak neobično dugi i neoblikovani. Jednaku sličnost pokazuje lijeva ruka bl. Augustina što drži biskupski štap i desna ruka sv. Stjepana s kadionicom. Važno je istaknuti da je i romaničko-gotički tip slova na oba natpisa isti.

Iste osobne kiparske značajke nalazim i u anđelu na reljefu Jaganjca božjega iz benediktinskog samostana sv. Marije de Taurello u Splitu, danas u Muzeju grada Splita, koji C. Fisković također pripisuje mletačkoj školi XIV stoljeća. Jednako okruglo veliko čelo, sličan položaj i oblik ruke što blagosivlje kao u bl. Augustina, jednako razrađena krila kao u dijelu gotičke bifore u Trogiru, samo u drugom položaju, čak i jednako rana pojava okvira izmjeničnih kocaka, kao na trogirskoj luneti.⁷⁾

»Široka lica, ispupčenih očiju i malih sklopljenih usnica, jaki obrazi i ukočeno tvrdo oblikovane ruke odaju jasne oznake ovog majstora.« (C. Fisković). Te značajke odaju sva navedena djela:

⁵⁾ C. Fisković, Skulpture mletačkog kipara Nikole Dente u Trogiru i u Splitu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14, Split 1962, str. 63—78, sl. 1—11.

⁶⁾ C. Fisković, Dodiri mletačkih i dalmatinskih kipara i graditelja do XV stoljeća. Rad JAZU 360, Zagreb 1971, str. 12, bilj. 35.

⁷⁾ Treći reljef što ga C. Fisković pridaje mletačkom utjecaju toga stoljeća, poprsje arhanđela u Velom Varošu teško je analizirati, jer mu je glava potpuno oštećena, ali polulik anđela ima vrlo mnogo istovjetnih pojedinosti s onima iz samostana sv. Marije.

C. Fisković, nav. dj. str. 12, bilj. 35, 14.

i ona do sada njemu pripisana, kao trogirski luneta, dio bifore i splitska Bogorodica, kao i ona koja bih mu ovom prigodom također pripisao, to jest sv. Stjepana i anđela s jaganjcem u Splitu.

Djelovanje Nikole Denta bilo bi datirano u Splitu 1355, a u Trogiru oko 1372. godine. Time bi taj mletački kipar ispunjao

15. N. Dente, Vrata dominikanske crkve u Trogiru

jedno oskudno razdoblje u dalmatinskome kiparstvu, između onog bogatog XIII i jednako bogatog XV stoljeća, iako ne prvorazrednim djelima.

Bilo bi uostalom neobično da od jednog stranog kipara, koji je ipak majstor u svome zanatu, postoji u sredini u kojoj je radio samo jedno njegovo djelo, potpisani trogirski portal, a da u isto

vrijeme neki nepoznati kipar izrađuje u susjednome Splitu kipove vrlo srodne njegovima, a ne on sam. Imao je Nikola Dente zvani Cervo, dakle, svoju kiparsku radionicu u Splitu ili u Trogiru otprilike između 1350. i 1372. godine. Vjerojatno će daljnja istraživanja otkriti još koje njegovo djelo u Dalmaciji.

CONTRIBUTION A LA CONNAISSANCE DES OEUVRES DU SCULPTEUR VENITIEN NICOLAS DENTE

Duško Kečkemet

Sur la façade de l'ancien cimetière de Sustjepan à Split, qui appartenait autrefois au monastère bénédictin, se trouve la statue de Saint Etienne, protomartyr, sur la base de laquelle une inscription indique qu'elle fut exécutée, en 1355, à l'époque de l'Archevêque Etienne de Duvno, le donateur- qui fut lui-même quelque temps moine dans ce monastère.

La statue est une œuvre du premier style gothique, vraisemblablement due à un sculpteur étranger car, à cette époque, en Dalmatie, la sculpture autochtone n'était pas à la hauteur de celles du XIIIe ou du XVe siècles.

En comparant la statue de Saint Etienne avec le relief, signé, de la Madone à l'Enfant aux Saints et Donateur qui se trouve sur le tympan du portail de l'église dominicaine de Trogir, de même époque, l'auteur trouve les mêmes éléments stylistiques et techniques dans les deux œuvres: physionomies particulières de visages arrondis et naïfs aux grand front et grands yeux, à la bouche petite, plis des vêtements, mains, etc... Les mêmes caractéristiques se retrouvent dans le relief de l'Agneau de Dieu du Couvent de Ste-Marie de Taurello à Split, actuellement au Musée de la Ville de Split. C. Fisković attribue à ce même maître la Madone à l'Enfant de l'église Notre-Dame de Poisan à Split, et une partie de la fenêtre géminée gothique avec deux anges et une tête de lion, de Trogir.

Malheureusement, la tête de la statue a récemment été brisée.